

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות * פנינים ופרפראות * מדות והליכות

פנינים

ולמען תספר (י, ב) - כתבו בעלי התוספות שהכונה בספור הדברים על מפת הארבה, שהדרך לספר עליה, כפי שנאמר ביזאל על הארבה עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר. ורמז לזה, שבתת תספר, היא בגימטריה במכת ארבה והגבים. (מגדנות)

ויגרש אתם מאת פני פרעה (י, יא) - מובא במדרש, שמי שגרש את משה ואהרן מאת פני פרעה, היה בלעם בן-בעור, שהיה יעצו הרשע של פרעה. ורמז לזה, שראשי התבות פני פרעה, הם בגימטריה זהו בלעם. (שם)

לא יהיה בן ארבה כמותו (י, יד) - בגימטריה 400 דברים ילקוט ראובני שהיו שם 400 מינים, אך בספר הקנה מובא שהיו רק שבעה מינים. (שם)

שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם (יב, ט) - **שבעת ימים** מרמזים על ימי חיי האדם שהם **שבעים שנה**, השאור מרמזת לנאווה, וללמדך פי בכל הימים הללו לא תמצא הנאווה בבתיכם, הינו בלבבכם. (רבי זאב מאוועל הי"ד)

ויסעו בני ישראל מרעמסס סתה (יב, לו) - כתב רבנו בחיי, שמשה העמיד להם חמה כשיצאו מרעמסס, ובגמרא מובא שהעמדת החמה היא שלשה ימים. מפני שבאותו היום הלכו 120 מיל בבת אחת, וכיון שמהלך אדם בינוני ביום הוא 10 פרסאות שהם 40 מיל, וישראל הלכו אז 30 פרסאות מהלך שלשה ימים, לכן העמיד משה חמה שלשה ימים. (חנכות התורה)

כששמואות אלה רגלי (שם) - מלמד שהיו בלם אנשי אמת, ולכן נאמר עליהם לשון רגל, שהרי שנינו כי לשקר אין רגלים... (אמרי אמת)

ועצם לא תשברו בו (יב, מו) - פתח בלשון יחיד לא-תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, וסוים בלשון רבים לא תשברו בו. ומכאן רמז לדיון המובא בירושלמי, יש שובר אחר שובר, ואין מוציא אחר מוציא, דהיינו שנים ששברו את העצם חיבים, ושנים שהוציאוה פטורים, ולכן נאמר לא-תוציא בלשון יחיד כי השני פטור, ועל העצם נאמר בלשון רבים לא תשברו, פי שניהם חיבים. ללמדך שגם התורה שבעלי-פה רמוזה בלה בתורה שבכתב. (הגר"א מוילנא)

ספורים בפרשה

ויאמר ה' אלי'משה בא אלי'פרעה (י, א)

אל רבי יצחק מזורקא הגיעו שני בחורים מצנינים, בהם דברו נכבדות לבתו. בקש הרבי לתהות על-קנקנס, ושאל את הראשון: "מהי פרשת השבוע?" הלה נפגע מהשאלה הפשוטה, והגיב: "סבור הייתי שהרבי יבחן אותי על סגיה קשה בגמרא או על פלפול בקצות החשן, ולא העליתי בדעתי שהרבי ישאלני שאלה פה פשוטה שהתינוק נשאל". שתק הרבי, והזמין את הבחור השני. גם הלה נשאל מהי פרשת השבוע, והוא השיב: "פרשת בא". שמח הרבי ושאל: "יודע אתה מדוע נאמר 'בא אל-פרעה', ולא 'לך אל-פרעה'?" וכשהלה שתק מתוך יראת-כבוד, האיר לו הרבי פנים והסביר: "הקב"ה אמר למשה רבנו 'בא אל-פרעה' יחד עמי, כיון שמשנה לא רצה ללכת לפרעה עד שהקב"ה יבטיחו 'ואנכי אהיה עם-פיך והוריתיך אשר תדבר', ולכן אמר לו בלשון בא. בהליכה יחד". ובו פחר הרבי פחתן לבתו.

בנערינו ובנענינו נלה בבנינו ובבנותנו (י, ט)

הרב מפוניבז', נשא פעם דברים בחשיבות החנוכה הטהור בדרך ישראל סבא, ואמר: "היתום לא-עלינו ולא-אלים, הוא מי שאין לו הורים. ואף עם ישראל נקרא יתום פשאין לו בנים, ולכן מוטלת החובה על-כף אדם מישראל לחנך בניו ובנותיו בדרך התורה, וכך לא נהיה עם יתום חלילה..."

והעתירו לה' אלקיכם (י, יז)

רבי אברהם יפה' מנובהרדוק בקר פעם אצל רבי יואל מטסטמר, ובשיחתו ספר לו ספור נפלא על רבי יוסף זנדל מסלנט ממנו למדים כמה הקפיד על מדת האמת. פעם הגיע אליו מכתב מאחד מתלמידיו, בבקשה להעמית בעבור רעייתו. בקש רבי יוסף זנדל ממשמשו להשיב לתלמיד, כי אמנם כך הוא עושה, והוא מפציר ומעמית בתפלותיו למענה, אולם המשמש כתב במכתב בדרך פבזד אגחניו מתפללים! סרב רבי יוסף זנדל לחתם עליו, מפני שאין זה אמת, שהרי 'אני' מתפלל בלשון יחיד, ולא 'אנו' בלשון רבים". כשסים רבי אברהם יפה' לספר את הספור באוני הרבי מטסטמר, אמר: "כמה אפשר ללמוד מדרךיו של אותו צדיק, שבה דקדק במדת האמת אף שאפשר היה לומר כי הדבר נכתב בלשון ענוה". לשמע הספור הגיב הרבי ואמר: "גו' הרי לדעת הרמב"ן הדבר הוא שקר גמור, פי מתפלל יחיד אין לו להשתמש בלשון רבים". טרח רבי אברהם רבות לאתר את מקור דברי הרמב"ן, ורק לאחר שנים מצאו בדבריו בפסוק 'ועתה שא נא חסאתי אף הפעם והעתירו לה' אלקיכם" שבפרשה, שפרעה אמר 'העתירו' לשון רבים בדרך מוסר, אף שידע שמשנה לבדו הוא המעמית, ומשה אמר בלשון יחיד 'העתירו', "פי לא ידבר משה בלשון רבים, שלא יוציא שקר מפיו".

ויהי לה לאות עלי'יך (יג, ט)

בסעדת שבת-קדש, ישב נכדו הצעיר של רבי ישראל ניסן קופרשטוף ממאקאא בעל שאלות ותשובות "עני ברפחמא" על שלחנו, ונענע את כלי האכילה, הפפות והמזלגות, והכה אותם זה בזה. "שמע בני", פנה אליו הסב, "בימות החל יש לנו אות, אלו תפליון שלי-יד ושל-ראש. אבל על שבת-קדש נאמר 'ויהי לה לאות עלי'יך', דהיינו עלי'יך זה יהיה לה האות שלא תטלטל ביד דבר בספק מקצה, אלא תזכר בייקדוש היום לאדנינו..."

היה היה

את אשר התעללתי במצרים

ערבני צ'ביאן, כפר תימני קטן במחוז כ'ולאן, היו למשל ולשנינה לטפשות ובערות. הם היו אומנם פלאחים טובים, מגדלי בקר וצאן ועובדי אדמה חרוצים, אולם בורים וסכלים היו, פאלו שאף לקרא ולכתב אינם מסגלים, ותמימותם מפלגת עד כדי גחוף. כפר מגורם היה קטן ואנשיו מעטים, ולא היה בהם אפילו אחד הפקר בעקרי דתם המסלמית כדי ללמדם את סדר הפלגתם ומנהגיהם. בסמוך לכפר התגורר יהודי עני בשם סעדיה בן יהיא עוזרי. ביש מזל היה, והיה שפסה לשלח יד, שלטו המארה והמגערות. ביתו היה מברך בבנים ובנות, והמחסור היה בו אורח קבע, עיניו רואות וכלות ברעבון בני ביתו ואין לאל ידו להושיעם. פעם, פאשר פלו ללהקצין בביתו, יצא סעדיה להשיג פרוטות מספר כדי לחס צר ומיס לחיץ. בגדודיו נקלע אל הכפר של בני צ'ביאן, והנה הבזיק רעיון נועז במחו. כרב יהודי תימן שהתגוררו עם הערבים, התודע בלי רצון לדת המסלמית והפיר את שינה ושיחה, טוב יותר מאשר מסלמי אדוק מבטן ומלדה. תוך דקות ספורות הצליח לשוואת לעצמו מראה של איש דת מסלמי הנאמן לדתו, והתדפק על דלתם של כמה כפריים נבערים. "איש דת אני", ספר לשומעיו הטפשים והמפתעים, "ובין שנודע לי כי אינכם בקיאים בתפלה שלנו כמאמינים מסלמיים כשרים, מוכן אני ללמד אתכם את החקים והמשפטים, למען תוכלו אף אתם לנהג כדיו, ותזכו לחסד האלקים שבמרומים". הכפריים שמחו לשמע הצעתו הנדיבה, וכלל לא העלו על דעתם כי יהודי פשוט עומד לפניהם, אשר מצליח להוליך אותם שולל בפקחותו ובעקרותו.

מים מספר עשה סעדיה בכפר, כשהוא מלמד את הפלאחים פסוקים שונים, אותם שאב בכלל מפתחי הקדש שלנו, כשהוא מערים עליהם פאלו הם פסוקי נביאם, ולמד אותם כיצד לברע ולהשתחוות, והללו עשו פדבריו ככבשים ציתנים. מוכן מאליו, כי אם היו 'תלמידיו' נבונים אצל איש דת מסלמי על תלמודם מפי סעדיה, הם היו מקבלים ציון אפסי, שכן הוא למד אותם דברים מטעים, אם בכונה תחלה כדי לשטות בהם, ואם מתוך חסר ידיעה והתקלפת שיטה בשיטה, אולם עקרו של דבר שסעדיה ראה ברכה בעמלו, והכפריים האמינו בו והעריצוהו ללא גבול. את שכוז היה סעדיה מקבל ביד רחבה, וכשהיה יוצא מהכפר התלכו אליו כבשים ועזים שקבל ממאמיניו הפתאים, כמה שקי חטים וקטניות, גבינות ומוצרי חלב, והיה שב לביתו שמח וטוב לב. הגיעו ימים טובים לביתו של סעדיה, ימים של שפע בלתי נדלה, והשמחה בביתו הייתה גדולה. הוא לא היה צריך לטרח הרבה, ובעוד בכל ימי השבוע היה מקדיש את זמנו הפנוי ללמוד תורה, היה מגיע מדי יום ששי, יום אמונתם של המסלמים, אל 'כפרו', מגלגל דברים עם מאמיניו ומלמדם מדי שבוע דברים חדשים, אותם בדה מלבו כמשך ימות השבוע, ושב לביתו כשהוא כבד במקנה ובקמיון רב.

הימים העליזים עברו בזה אחר זה, והנה שד ושר. יום אחד, נקלע אל הכפר איש דת אמתי, אחד שאדוק בדת המסלמית עד צואר, והוא נדהם לגלות את בני הכפר בתפלתם ובכרעיהם. "מי למד אתכם לנהג כן?" שאל בזעם, והכפריים התמימים השיבו: "הפקידה שלנו, זה שמגיע אלינו מדי יום ששי פשליח משמים, ומלמד אותנו". לא נותרה בידו של האיש אלא להתר ככפר עד יום ששי הקרוב, כדי לפגש במו עיניו את השליח המוזהר, ולתהות עליו. עושה סעדיה את דברו כמימים ימימה ונכנס בצעדי ירקוד אל הכפר, בלי לדעת על האורח הבלתי קרא שמצפה לו. "מה פשר המנהגים המוזרים שהנחלת לבני הכפר?" שאל הלה בזעם, וסעדיה הבין חיש מהר לאיזו צרה נקלע. אבל בדרבם של יהודים התעשת מהר, העלה על פניו ארשת רצינית ומתחסדת, ואמר: "מי אתה שתבוא ללמד אותי את נסח התפלה והבריעה?" וכשראה שהלה ממשיך לעמד על דבריו והכפריים עומדים נבוכים, נסה לשנות את הגישה ולפנות אל האורח בדורון. הוא פצח בנעימת התפלה שלהם, כשהוא משחיל בין הדברים משפטים בשפה המדברת, ובהם הציע לאיש להתחלק עמו שנה בשנה במנותם של הכפריים. אולם גם עצה זו לא הצליחה, והלה טען בתקוף כי הוא איש דת מתחזה שאינו יודע מימינו לשמאלו בעקרי דתם. "שמעו נא אחי האהובים!" קרא סעדיה בקול אל הכפריים שעמדו מסביבו, "האיש שבא אליכם אינו אלא שקרן ונזבל בזוי, אחד שאין לו שגי ושיח במנהגינו. אך מיון שגם הוא טוען כן עלי, מוכן אני לעמד מולו במבחן בפניכם, ואתם תשפטו מי הוא איש האמת ומי הנזבל". ועוד בטרם הספיק 'הפקידה' להתעשת, קרא סעדיה ושאלי: "הבה ונראה אם תוכל להקריא בפנינו כמה פסוקים מספר 'הקוואן', בפרשת בני צ'ביאן". הלה התבלבל לרגע, ולאחר מכן קרא: "אבל אין כלל פרק פודה" וסעדיה הקשה: "אילו פרקים אס' כן, מופיעים בספר?" החל הלה לפרט את שמות הפרקים: "פרשת פודה" - הפרק הארץ ביותר בקוואן, "בית עמראן", "פרשת הבקר", ועוד. וסעדיה קרא אל בני הכפר בקול רם: "השומעים אתם? לכלם יש פרשה, אפילו לפרה ולבנה הבקר יש, אבל רק לכם 'בני צ'ביאן' אין פרשה!" הדבר הרתיח את בני הכפר הסכלים, שהבינו כי הלה מבקש לחזק את 'פרקם' בספר, ובגבת אחת התנפלו על הפקידה המבהל והניסוהו בתרפה מן הכפר, כשהם רוגמים אותו באבנים ומזוהרים אותו לכל יעז לדרך שוב אצלם, לאחר שבזה אותם במחיקת פרקם. ועוד רבות בשנים, היה סעדיה המחפש מגיע מדי יום ששי אל בני צ'ביאן, כשהוא מפתם את מהם של השוטים הפסילים במחוזות שווא ומדווחים, והלכו מעניקים לו ממיטב צאנם וחלבם, בלי לדעת שיהודי פקח מערים עליהם זה שנים רבות...

מאורות

וַיִּמְשָׁה יְהוָה לֵב זִלְכַרְבַּגַּד הַ"זִּית רַעְנָן" לְיוֹם הַהוֹלָא ג' מִשְׁבֵּט תְּרַבִּיחָה

רבה הנודע של קוטנא, ומגדולי רבני ירושלים. מצאצאי משפחת אוירבך, וכן קרא - אותה יחסו בטעות למן רבי יוסף קארו. בשנת תרי"ז עלה לירושלים, ונטל חלק בהנהגת הישוב המתחדש בה. הוא התמנה לראש בית הדין, והתם כראש המדברים בעניני השעה. עמד בחומה בצורה על משמר חומת ירושלים, וביחוד לחם כנגד אלו שבקשו לקעקע את חומות החנוף הטהור, ואסר את הלמוד בבתי הספר שלהם. העיד עליו כן ירושלים כי "היה איש צדיק, שאפלו צורת מטבע לא היה יודע. כל שעות היום היה יושב מעטף בטליתו ומקטר בתפלו, וכך עסק בתורה עד שלא פסע ארבע אמות ללא תפלו. תלמידים רבים מבני ירושלים היו באים לביתו לשמע את שיעוריו הנפלאים, והיה משמיע אותם בפני תלמידיו הנאהבים שלא עלימנת לקבל פרס, כי בנו ממלא מקומו ברבנות קוטנא היה שולח לו דין ספוקו, ולא היה יום שבה שבו לא השמיע את שיעוריו, חק ולא יעבר, לבד מערב אחד בפנה בליל הניס'ל, ובאותו ערב היינו מתקבצים כל התלמידים בביתו, והיה מספר לנו מעט מתעלולי פת הפרנקים במדינת פולין אשר היו מפת שפתי צבי, והיה מסביר שאמונתם היא מתולדות הנצרות". תלמידיו היו גדולי הלומדים בירושלים, והמיוחד שבהם היה רבי יהושע צבי מיכל שפירא בעל "ציוץ הקדש". פעם התבטא תלמיד זה שהתמיד בתורה פרבו, "כי אצל רבנו למדנו משך כ"ד שעות היממה, שכן גם באמצע השנה חשבנו בעניני הלמוד ששמענו מפיו..."

יוסיף דעת

כיום, קשה לנו להבין מהי מכת חושר, וביחוד כפי שהיה במצרים שש היה אפשר לממש את החושך "שכליך יהיה עב, כי האור של אש לא יידלק ולא הנו" כפי שכתב אביוערא, ומוסיף פרט מעניין: "הנהגה בים אוקיטוט יבוא חושר עב שלא יוכל אדם להפריש שום יום ובין לילה, ועמוד זה לפעמים חמישה ימים, ואני הייתי שם פעמים רבות". כוח המאור שבטבע קיבל את התואר "אלקטריקוס" והינו 'כמו אלקטרון' כלומר כמו הענבר, כיוון שבמי קדם היה ידוע שלאחר שפשוף של ענבר עם פיסת בד, נדבקות אליו פיסות נייר, עלים ושערות, בזכות האנרגיה שנוצרה שבתוכה כיום 'שמל סטטי', וכיוון שהמלה אלקטרון מופיעה בכתובים השבעים כפירוש לדברי יחזקאל הנביא 'קנין החשמל מתוך האש' - "שהוא שם מאר ששמו כן וכעין נון והדיבור בו כי אין לתאר בשום דמיון" בפירוש 'מצודת דוד', וכן אמרו ח"ל בחגיגה "חשמל - חיות אש ממלולת" - חדרה המלה של לשוננו, ואף קיבלה שורש מרובע בהטיות שונות. אולם רבים נמנעים מלהשתמש בכינוי מקודש זה ולהטותו לענינים שבהל, והעידפו לנכותו 'עלעקטרי' כפי שכתב רבי משה פיינשטיין ועוד רבים. הענבר הוא אביון שנוצר משרף עצים באדמה, והרמ"ם מזהה אותו עם כפת הירדן שבקטורת. אחד החוקרים הראשונים החשמל, היה בנז'מין פנקליון שמת בשנת תק"ג, שאומנם אינו הראשון שנילה את התופעה, אולם הוא הגדיר אותה ככוח המוטבע בכריאה והגדיר את המטען החיובי והשלילי, והוכיח כי הברק הוא התפרקות מטען חשמלי. הוא נחשב גם כממציא פליא הפרק, מוט ברזל העומד על גגות הבתים ויוצר הארקה. דהיינו בידוד חשמלי של הברק וחיתורו אל כדור הארץ, מלה שנוצרה מהמלה הארמית ארקה - חיבור לארץ, וכך נמנעת התחשמלות האפרוחים מפני הברק, הרי זה מותר, "כי כן השבע שהברזל מושך אליו תרעם", פירוש 'מצפה שמואל' לתוספתא. וכן כתב רבנו צבי, שאע"פ דור הגלגה ידעו שהקב"ה נבעע שלא יביא מבול של מים, אבל חששו מפני מבול של אש, ולכן ביקשו להקים מגדל גבוה ועליו כליא ברק, כדי שבו יתפסו הברקים ויבלעו בזכות הארקה שבמגדל עד שרקעיתו, וכך ינצלו כולם ממבול של אש.

קדש'לי כל'בבור

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

ולמען תספר וגו' (א. ב.) - וזה לך נעימות אמריינעם ולמען תספר באוני בנה ענין זה והספור כן הנמנע שיהיה הדבר תמיד בזכרוןך זולת באמצעות שתי המדות, האחת את אשר התעללתי במצורתי, חרי המידה אחת הנם שהיה ה' עושה להם צרות שאין פהם שדוד המערכות והטבעיות, אדעלפי"כן לצד רב הצרות והמכות, עשר מכות וכל מכה היתה של ארבע וחמש מכות, לא עשה בן כל'גי, הנה הדבר המוה, והמיה זו לבד לא דכירי אינשי ולא יספור מעשה ה'. ואמר ואח"כ אתתי, פרוש האזנות שעשה ה', המיה שנית, שגם פלא ענין מצרים האות מעצמו הוא דבר פלא, ובאמצעות שתי פלאות תספר באוני בנה דבר בנה וגו', ותכלית המקבון בספור הוא וידעתם כי אני ה' ואין עוד, ותקובו האמונות זולת זה, וכן תמצא כשדבר אתנו ה' ברוך הוא בנה סיני, פתח דבריו ותברך אמר אנכי ה' אלוקיך, וזה לך האות אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והוא שהקדים דבריו כאן ואמר וידעתם כי אני ה', כי ימרו בזה בחוש הרהור צדק האמונה, מה שלא השיג אדם מהעולם עד היום. ברוך אשר בן עשה לנו:

ליל שמרים וגו' (יב. מג) - וכן הכתוב לרמז המשה נסים מפלאים שזמנם לילה זו. (א) בימי אברהם, ששהה את ארבעה מלכים ויחלק עליהם לילה. (ב) ביציאת מצרים, דכתיב ויהי בחצי הלילה. (ג) בימי חוקיך פשהה גבריאל מחנה סתרי, דכתיב ויהי בלילה ההוא. (ד) בימי מרדכי ואסתר, בלילה ההוא נודה שנת המלך. (ה) נאחל העתידה. כנגד נס אברהם אמר ליל שמרים הוא לה', כי באמצעות הנס נגאלית אמתתו ויתברך כאומרו "ל שיש מהאמות שלא היו מאמינים בנס הצלתו מאור פקדים והאמינו בנס הפקאת ארבעה מלכים. וכנגד מצרים אמר להוציאם מארץ מצרים. וכנגד נס חוקיך אמר הוא יחולק ה' יודיע לכם פרשם דבריו נביא ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך וגו'. וכנגד נס מרדכי אמר הנה לה'. וכנגד נאחל העתידה אמר שמרים כל'בני ישראל לדרכתם, פרישו לסוף הדורות בעקלא ובסמן קריב:

דברי הימים

אחד המפעלים החשובים של רבי אברהם חיים נאה, שנודע כאחד מגדולי פוסקי דורו וכבעל השיעורים, היה ייסוד "לוח כולל חב"ד" על-פי מנהגי אדמו"ר הזקן בעל התניא, שהחל לצאת משנת תרפ"ה, וממשיך לצאת מדי שנה עד ימינו אנו. ודבר פלא אירע בלוח של שנת תש"י, כאשר נשמט ממנו בטעות הציון של שבת פרשת בא שחל בבותה שנה בעשרה בשבט, ולאחר מעשה נודע כי בו הסתלק הרי"צ מליובאוויטש לבית עולמו. ורבי חיים עצמו מציין לדבר זה בספרו "שיעור מקווה" אחר שמוכרי את מדינת כוס הקידוש של רבו הרי"צ: "נסתלק לגנוי מרומים ביום שבת קודש פרשת בא ל' שבט דשנת תש"י, בלוח בית הכנסת מנהגי חב"ד נשמט מהדפוס השבת הזה פרשת בא, ויהי לפלא". וסיפרה בתו: "היו מספר אנשים אחראיים ביותר שהגיהו את הכתוב לפני הדפוס, ולמרות ההגהות בלוח מצויות שבת פרשת וארא ג' בשבט, ולאחר מכן שבת פרשת בשלח אשר ב"ח בחודש, ואילו שבת ל' בשבט נשמטה לגמרי מהלוח. מדוע לא הבחין אף אחד מן המגיהים בטעות? גם אני עצמי זכיתי להגיה, ואם אני לא הבחנתי בהשמטת התאריך, איך קרה שאבי עצמו דילג בהשגחה פרטית על התאריך זה? רק לאחר ל' שבט התבררה משמעותה של הטעות הזו".

להלן שני ספורי מופת על פדיון הבן, אשר מפעמיים את לב הקורא למראה ההשגחה הפרטית המפלאה של קודא הדורות מראש. הראשון עוסק בגאון ירושלמי נשקב, בשם רבי חיים פלטיאל מאישישוק, הוא נולד בשנת תרל"ו בעיר אביה שבמחוז הורדנא בליטא. בצעירותו למד ברויין וסלבווקא והתבלט בזכרונו ובבקיאותו, פנה 'העלוי מאיביה', ונעשה לשם דבר בעולם הישיבות. את ביתו בנה באישישוק, והתמנה לדין, מורה צדק וראש הישיבה. שני בניו נפטרו על-פניו בעודם בחורי חמד והוא נותר ערירי, ואת נחמתו מצא בתורה. בשנת תרצ"ה עלה ארצה לאחר שקמך את רכושו הרב, והתישב בשכונת 'בתי נטי' שבירושלים, כשהוא קובע את מושבו בבית הכנסת 'אהל שרה' שבשכונת מאה שערים הסמוכה. גדולי ירושלים הכירו בו פארי שעלה מבבל, ומנהו כמגיד-שעורים בישיבת 'עץ חיים' הנודעת, כאשר דמותו מהנה 'הודי של ש"ס', בהגדרתו של רבי יוסף שלום אלישיב שהפירו מימי למודיו ב'אהל שרה', ואף נכנס עמו לעתים בשיח תורני מקיף. מתוך חשקת התורה שבו, היה עולה לבתיהם של גאון ירושלים ומתפלפל עמם בדבר הלכה. בין השאר, היה פוקד לעתים את ביתו של רבי צבי פסח פרינק, מגדולי גאון העיר, ונושא ונותן עמו בדבריו תורה. נוהג היה רבי צבי פסח, לרשם בפנקסו את שמונתיהם של תלמידי-החכמים עמם עסק בתורה, ומזכיר בשמם את שאלותיהם וחדושיהם. וכאן ארע דבר פלא, שגרם להתרגשות עצומה. לפני שנים מספר, בשעה שפתינו של רבי צבי פסח עברו עריכה תורנית תחת השם 'הדרת קדש', גלו העורכים בין הפתחים, שאלה ששאל רבי חיים פלטיאל את רבי צבי פסח, בדין פדיון הבן בספק נפל. החלו העורכים לתור אחר דברי הקדמונים שעסקו בנושא זה, והנה גלו למרבה הפלא דההשטותמות, פי נושא זה כבר נדון בשעתו על-ידי אחד מגדולי הראשונים, תלמיד-חבר של מהר"ם מרוטנבורג אחוזו בעלי התוספות, ולמרבה ההפתעה שמו היה גם-כן השם הנדיר רבי חיים פלטיאל! חבורו נותר בכתיבד במשך מאות רבות של שנים, ורק לפני שנים מעטות ראה אור, כך שרבי חיים פלטיאל השני, שחי סמוך לדורנו, בודאי לא הכיר את חדושי, ובארה פלא התנבאו שני נביאים הנושאים שם זהה ודיר, בסגנון אחד. העורכים היו פה נרגשים, עד שעלו לספר את הדבר לרבי יוסף שלום אלישיב, שהכיר פאמור את רבי חיים פלטיאל השני, והשטותמותו היתה נפרת למראה ההשגחה הפלאית. רבי חיים פלטיאל השני נפטר ביום ג' באדר תש"י, ומנוחתו כבוד בנה היתים לשם העבר בה' בתמוז תשל"א מקבורתו הזמנית בשיח' בארה, ועל מצבתו נחרת: "בקי בש"ס בבלי וירושלמי". ויהי הדברים לעלוי נשמתו של גאון נשקב זה, שנפטר בלי זרע אחריו. ומעשה פלא נוסף עם פדיון הבן, ספר רבי שמעון זליחובר, המשגיח הנודע של ישיבת חכמי בליון. המעשה ארע עם אחד מחסידיו של רבי אברהם יעקב מסדיגורא, אשר היה חשוף בנים והפציר ברבו להעתיק עליו להפקד בזרע שלי-קומא. ואמנם התפללות עשו פרי ולאיש נולד בן בכור, לאחר צפיה ארבה. אל שמחת הבית נהרו המונים, וכלם השתתפו בשמחתם הגדולה של ההורים, וסעדת הבית היתה כיד-המלך. עברו שבועות מספר, וכיון שהאב נאלץ לנסע למרחקים עקב עסקיו שלא סבלו דחוי, נמנע ממנו לפדות את-בנו בכורו בעצמו, ולכן מנה את חברו שישמש כשליח במקומו לפדיון-הבן. מסתבר שהלה היה איש מפז ומבלבל, ודבר המצוה נשפח מלבו. האב היה בטוח כי השליח עשה את שליחותו, אולם למעשה הבן לא נפדה. עברו שלש עשרה שנה והילד הגיע למצות. ההורים המאשרים הכינו סעדת-מצוה מפארת, בהודיה לה' על שזכו בראות את בנם יחידם ויקרם נכנס לעל המצות, אולם החגיגה הגדולה הסתיימה במפח-נפש ועצב גדול. היה זה כאשר נענר קם פנהג לשאת את-דרשתו, אותה הכין במשך תקופה ארבה, ומשהו מזר ובלתי מוכן ארע. הוא התחיל אמנם בדרשה הערוכה לתלפיות, אולם לפתע התבלבלו דבריו ומפיו יצאו דברות משונות שהצטרפו לשתי מלים בלתי מובנות: "שמחה זילב'שטיין". הנאספים ראו ותמהו, ההורים התמלאו צער ובושה, ואף שחשבו תחלה כי הדבר נובע מתוך לחץ ומתח, גלו לתרדתם כי התופעה המשנה אינה פוסקת. הבן היקר חזר לדבר, וכל-העת חזר שוב ושוב על השם הבלתי מוכר "שמחה זילב'שטיין". התרוצצו ההורים המדאגים בין רופאים ידועי-שם, אולם פלם עמדו חסרי אונים, ולא ידעו כיצד להעלות לו ארוכה. "ידועי-דבר" נפו לטען כי דבוק נכנס בנער המסכן, והחלו לבדק את מצבות בית-העלמין אחר מנוח בשם זה, אולם העלו חרם בידם. נטל האב את-בנו, ונסע יחד לסדיגורא אל רבו, כדי לתנות בפניו את צרתו הגדולה. בהגיעם, הביט הרבי בנער ושמע ממנו את השם המוזר, ולאחר מכן צוה על האב לשהות בסדיגורא זמן-מה עד שייקראו אליו שוב. לילה אחד, בשעה מאחרת מאד, הגיע שליח אל האב והודיע לו כי הרבי רוצה לשאל אותו דבר-מה. "אמר נא, האם פדית את-בנך בדין התורה?" שאל הרבי. האב התבלבל לרגע, ולאחר שפשפש בזכרונו אמר: "לא אני פדיתי אותו, שכן נסעתי אז לרגל מסחרי, אבל מניתי שליח לפדותו במקומי". ברור קצר העלה פי השליח לא מלא את תפקידו, והנער לא נפדה מעולם. "זה פשר השם שהנער אומר שוב ושוב", הספיר הרבי. "שמחה" - אותיות 'קמשה', וזילב'שטיין' פרושו 'סלעים שלי-פסח', דהינו קמשה סלעים פסח לפדיון הבן". על-אתר הובא בהן מיקום אל המקום, ומיד אחרי שהנער נפדה פהלקה, חזרה אליו צלילות דעתו והוא שב לדבר פאחד האדם. ומענין לציון, פי מעשה דומה לזה ארע גם עם רבי אהרן מבבל, ואף שם חזר הילד שוב ושוב על השם הזה, והרבי הורה לערף לו פדיון הבן לאחר שלא נפדה מעולם, ודבורו התמקין שב אליו, ויהי לפלא. ♦

דרש החדושי הרי"מ: "כשנמצאים במצב של 'לא ראו איש את אחיו' - אין רואים את השני ואין גומלים עמו חסד, אזי 'לא יקמו איש מתחתיו' ואין לאדם תקומה, ואין לה מפת חשד קשה מזו.

מפלא במדת השתתפות בצער הזולת, היה רבי אלחנן וסרמן. העניות והדלות היו אורח חיים קבוע ביישובו, והתלמידים למדו מתוך רעב ומחסור, וכמוהם הנהיג אף רבי אלחנן בביתו, שפאשר אין התלמידים מקבלים מזון, אין אוכלים גם בביתו. ואף כששקה בגולה, בקש מעריתו במכתביו שלא תעניק לילדים מזון יותר מהתלמידים. הגיעו הדברים לידי פה, שבגו הקטן התבטא לחברו מתוך מרירות רבה: "אין לה גרוע יותר מלהיות יתום שיש לו אבא... כי על יתום אמתו האנשים מרחמים וחומלים, ואילו עלי שיש לי אבא, הרי גם כשיש עמו כספים שהוא מוגים, הוא ממהר לפרע ראשית את החובות למגידי השעורים, פי הם שכיירי וקודמים לנו לפי ההלכה, ולאחר מכן לבעלי החובות, לפזורים ולשאר הנושים. ועלינו נגזרת חרפת רעב, עד שאנחנו עומדים תמיד בסוף התור..." ופעם התחנן ברה"קונים לאמו: "מבקש אני לטעם רק חוט אחד של בשר עוף, שכן זו תקופה ארפה שאפלו לא ראיתי מאכל כזה בעיני, ולא היה בידיה של עיני זו כדי לתת לו את מבקשו. וספר עד ראיה: "הייתי בביתו של רבי אלחנן, ביום שהגבאים לא הצליחו לאסוף להם די הצורך. כשחזר מהישיבה, הגישה לו הרבנית כוס חלב לשתות, אולם הוא סרב ואף לא טעם מאומה. איך יבוא אכל בפי כשבני הישיבה רעבים ללחם? אמר בכאב. וכאשר נקלע פעם בגודו לרופא שנים יהודי, שומר תורה ומצוות ועל לב חם, הציע לו הלה להתקין לו בפיו שנים תוקנות בחנם, אך הוא אמר: "לי חסר ב'מה' לאכל, אולם לתלמידים שלי בגרונביץ אין מה' לאכל. מוטב אספן שתגבש בשבילם את התמורה הפספית של השנים התוקנות שלי..."

בחדש טבת תש"ט, פאשר היה רבי משה מרדכי בירמן מלובב בשנים הראשונות להנהגתו, הוזמן בידי אחד החסידים בירושלים ל'פדיון הבן'. ביום המיעד ישב הקהל בבית המדרש שבבתי-ישיבה ליד ש'לחנות ערוכים, והמתין לבוא הרבי. אלא שהרבי, שהיה אמור לבוא מביתו שבתל-אביב, בושש להגיע, וכך התמלאו דאגה לשלומו. רק לאחר כשלוש שעות, הגיע הרבי לפתע בפנים זורחות וקורנות משמחה, ומיד נגש אל סעדת המצוה. עם סיום הסעדה ולאחר שהצבור התפזר לביתו, פנה הרבי למשמשו ובקש ממנו להתלוות אליו לבקור אצל הרופא ר' נחום קוק. "חש אני באבים בצדי גופי", אמר הרבי לרופא, והלה גלה מיד כי הוא סובל משרירים חמורים בצלעות שבחזהו. "איני מבין כיצד אינך זועק מיסורים!" קרא הרופא בהשתאות, והוסיף: "איני מסגל להבין איך אדם יכול להבליג על פאבים כה קשים, מבלי להוציא אפלו אנהה קלה". התברר, כי בדרך מתל-אביב, על אס-הדרך המורד הקסטל, התהפך האוטובוס בו נסע הרבי והוא הדרך לתהום. בחסדי שמים יצאו כלם שלמים ובריאים, אלא שלא חשו, כי בשעת ההתהפכות נפלו רבים מהנוסעים על הרבי, וכמה מצלעותיו נשברו. משמשו שונלה אליו דרש שלא יספר למשתתפי סעדת פדיון הבן על התאונה שקרתה, כדי שלא להפך את השמחה. יסוריו היו קשים מנשא, אולם בכל משך הסעדה הראה פנים שלווים ושמוחות. כשהוא נושא את מכאוביו בדומיה, ולא הוציא אפלו אנהה אחת מפיו כדי שלא לצער את המשתתפים.

אחד בא אל רבי מרדכי חיים מסלונים, ובקש להזכיר לטובה את אחיו שהתגורר בפולין, אשר נאסר בכלא בידי הקומוניסטים. שלחו רבי מרדכי חיים אל רבי אהרן מבג' או רבי חיים מאיר מוויז'ניץ, "כי הם צדיקים ויודעים לקרא קויטל". בא האיש אל הרבי מוויז'ניץ, וכשספר לו על אחיו שנמק בכלא הרוסי ויש חשש שיקבל מאסר-עולם, החל הרבי להצטער בצערו של האה. וכאשר שמע ששהה באושוויץ בשואה, פרץ בכבי מר וקרא: "יהודי שעבר את הסבל הקשה של אושוויץ ונצל, יושיבוהו הקומוניסטים בבית-הסוהר?! ונכה לאין הפוגות. האיש התפעל ממתת אהבת ישראל של הרבי, שבכלל לא הפיר את אחיו, והתנחם על שצערו, והבין את דברי רבי מרדכי חיים שהוא יודע לקרא קויטל. לבסוף ברח הרבי בכל-לב, כי אחיו ישתחרר מידי מבקשי נפשו, ואמנם פעבר חזר ימים השתחרר הלה בארח פלאי והצליח אף להגיע לאמריקה.

שמה בשמחתם של ישראל ומצר בצערם, היה רבי משה אריה פריינד, גאב"ד העדה החרדית בירושלים. ולא דבר של מה בכך הוא, שהרי שתה את כוס התרעלה עד-תמה, וכל שמונת צאצאיו עלו השמימה בשואה האיומה והוא נותר ערירי עד יומו האחרון, אולם השתתפותו בשמחת הזולת הייתה באופן מיוחד ומעורר השתאות. והיטיב להגדיר זאת אחד ממספידיו: "כשהיה מגיע להשתתף בשמחה ומברך את בעלי השמחה בפניו המאירות, היה קשה להאמין שאין לו לפחות מאה נכדים וכמה עשרות רבעים..." פעם, לפני תפלת שחרית, הגיע אליו אדם אחד שהוא ככלל לא הכירו, ועמו בנו שהגיע לעל המצות באותו יום, בבקשו להניח לו תפלין לראשונה בחייו. לאחר התפלה כבדו האיש בשתיית לחיים, והוא ברכם בפנים שמוחות כדרך תמיד, ואחל להם ברכות ערב-לילדי. כשחזרו השנים לביתם, שאל הנער את-אביו: "כיצד קשור הרב פריינד אל משפחתנו ואיך הוא שאר בשרנו?" והאב השיב כי הוא ככלל אינו קרוב משפחתם. "ומה, אס-כך, פשר השמחה הגדולה שלו אתנו?" הקשה הבן בתמימות, שאלה שאין עליה מענה, והיא מיטיבה להבדיר יותר מאלף מלים, את מדתו המיוחדת להשתתף בשמחת הזולת.

מטעים

בשלחו כלל גרש יגרש (א.א.א.)

תבת כלל בזקף גדול, ומספיקת מתבת גרש שאחריה, לרמו שבשעה שישלח את ישראל תבוא עליו כלל במפת בכורות, ואז יגרש כלם. (אור חוש)

ואם ימעט הבית מהיות משנה (ד.ב.ט.)

בטעמי מנה זרקא, לרמו לדעת רבי שמעון במסכת פסחים, שאפשר למשוך יד מלהיות מנוי על קרבן הפסח, עד שיזרק הדם, ומרמו בתבות ואם ימעט, דהינו שאפשר דעין להמעט עצמו כל-זמן שמנה זרקא, ועדיו לא נזרק הדם, ולא אהר-כה. (אמרות ה')

אל-תאכלו ממנו נא (ט.ב.ט.)

במסכת פסחים מובא, שלא תאמר שהאוכל נא מבשר הפסח במעוד יום יהיה חיב, תלמוד לומר ואכלו את-הבשר בכללה הזה צלי-אש ומצות, שרק בזמן שיש חיוב אכילה בכללה, או יש אסור אכילה של בשר נא, ולא ביום. ולכן התבות בטעמי מופך פשטא, לומר לה להפך סברתה הפשוטה לחיוב אכילה ביום, כי האסור רק בפליקה. (ברכת אש)

ולקחתם אגרת אזוב (כ.ב.כ.)

תבת ולקחתם מטעמת בגרשים, לרמו לאדם שצריך לגרש ממנו את מדת גסות הרוח וקאזו בתמימות ופשטות, שהרי האזוב כרמו לשפלות והפך הנאות, ותבת ולקחתם נקראת בשתי תבות ולקח תם, דהינו לקחת התמימות. (קביץ מורה ישראל)

מדגש

תבת לילה הריגה, ככך שמתקמת בה"א כלשון נקבה וסמית הרבים שלה היא לילות, והיא היחידה המסתמית בה"א ונקראת מלעיל, דבר שלא מובא בשם הגר"א מולקא, שתמה מדוע אומרים בכליל פסח 'מה נשתנה הלילה הזה', והרי לילה לשון נקבה וצריך לומר הלילה הזאת? אלא שהתורה כנתה את הלילה בשלש זכר כנאמר בפירוש ליל שמרים 'הוא', מפני מצותיו הרבות עד שלילה ביום יאיר. אולם כשה לקבל את-הדבר, שכן לילה בכל התנ"ך הוא תמיד בלשון זכר ולא תמצא אף פעם בלשון נקבה, ולכן יש אומרים שאין הדברים כפי הגר"א, אלא שגם השל"ה הקדוש תמה כן על "היו מספרים כל אותו הלילה" במקום 'אותה', וכן כתב מהר"ל מפריג "היום נקרא זכר והלילה נקבה". ויש המבארים שכל דבר בעל בה נקרא זכר ושהגדו נקבה, כגון שמש ולבנה, וכן יום ולילה.

ממלה

משעה באחד, שלא היה תוכו כבוד, ונהג כנפאי תלוחם מלחמת ה' אף לבו מלא רשעות ורע, מאותם שרבי נפתלי מרופשיץ כנה 'פרו' ודרש בגוטרקיון 'פול רשעות ווייני מצות' - מלא רשעות ומעט במצות... אמר פתח אהד: "מעולם התקשיתי להבין, מדוע אמר פרעה זקא על מפת ארבה ז'סר מעלי רק את-המנות הזה? שכן בעל הטורים כתב כי עמים מופיעה תבת 'ויצח' בתורה, הראשונה בארבה, והשניה וינח ביום השביעי, ללמדך שהארבה נח בשבת. ומזה התירא פרעה זקא, אם היא 'פרוע' מפה, אין לה דבר מסכן ממנה ומקשה היא כפנות..."

"קדש-לי כלי-כבוד פטר כלי-רחם בבני ישראל באדם ובהמה לי הוא" - יש לקדש ולהחשיב כל אדם, ולפני הכל 'פטר רחם' - לפתח ברחמים על ברי-ישראל, בין אם הוא אדם או 'בהמה'... שמה תאמר 'הלא בהמה הוא ואין לרחם עליו?' לכן נאמר "לי הוא" - זה ענין השיך לה' ולא לה'... (רמ"מ מודעש)